

Öğretmen ve Okul İdarecilerinin Çocuk İstismarı İle İlgili Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi: Bir Olgubilim Çalışması

Determining the Awareness Levels of Teachers and School Administrators Regarding Child Abuse: A Phenomenological Study

Hatice Özgen

Millî Eğitim Bakanlığı, Erzurum, Türkiye

İsmail Seçer

Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD. Erzurum, Türkiye

Öz

Çocuk istismarı eğitim, sağlık, hukuk gibi birden çok disiplini ilgilendiren toplumsal bir sorundur. İstismar, içeriği, görülme sıklığı, şiddeti ve çocuk üzerinde bıraktığı kalıcı hasar yönüyle değerlendirildiğinde önemli bir halk sağlığı krizi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk istismarını önlemede çocukla ve aileyle kurulacak sağlıklı ilişki ile bilgilendirme çalışmalarının önemi yadsınamaz. Bu açıdan düşünüldüğünde gerek çocuk istismarının tanınması gerekse önlenmesi noktasında eğitimcilere büyük görevler düşmektedir. Bu çalışmada öğretmen ve okul idarecilerinin çocuk istismarı ile ilgili farkındalıklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada öğretmenlerin ve okul idarecilerinin çocuk istismarı ile ilgili görüşleri ve deneyimlerine ilişkin ayrıntılı bilgi elde edilmesi amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 eğitim öğretim yılında Erzurum ilinde ilkökul, ortaokul ve liselerde görev yapmakta olan 8'i öğretmen, 6'sı okul idarecisi olmak üzere 14 eğitimci oluşturmaktadır. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından alan yazın taranarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Katılımcılar çocukların en çok akrabaları ve ebeveynleri tarafından istismar edildiğini, ebeveynlerin çocuklara hem şiddet uyguladıkları hem de beslenme, giyinme, eğitim ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamadıkları için ihmal ettiklerini belirtmişlerdir. Çalışmada çok az sayıda eğitimcinin şiddet, çocuk istismarı ve ihmali konularında eğitim aldıkları, bu eğitimi de lisans eğitimleri sırasında aldıkları ancak bunun yeterli olduğunu düşünmedikleri saptanmıştır. Sonuç olarak, eğitimciler çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgilendirilir, tanımaya ve önlemeye yönelik onlara rehberlik edilirse yeni vakaların oluşumunun engellenmesinde, erken tanınmasında ve problem durumla daha etkili bir şekilde baş edilmesinde önemli katkı sağlayabilirler.

Anahtar Kelimeler: Çocuk istismarı, ihmal, eğitimciler, okul yöneticileri, farkındalık düzeyi.

ABSTRACT

Child abuse is a social problem involving multiple disciplines such as education, health, and law. At prevention of child abuse can not be denied child and its family healthy relations and informative activities. From this point of view, there is a great deal of responsibility for educators at the diagnosis of child abuse and at the point of preventing child abuse. In this study, it was aimed to determine the awareness of teachers and school administrators about child abuse. In the study, the phenomenologic study method of qualitative research methods. The study group of the study consists of 8 teachers working in elementary school, junior high school and high school, and 6 school administrators in total 14 educators in Erzurum in 2016-2017 education year. As a data collection tool, semi-structured interview form created by searching the literature by the researcher was used.

Participants stated that children are most often abused by relatives and parents, and that parents both inflict violence on children and neglect them by not meeting their nutritional, clothing, educational and emotional needs. In the study, it was found that very few educators received training on violence, child abuse and neglect, and that they received this training during their undergraduate education, but they did not think that this was sufficient. In conclusion, if educators are informed about child abuse and neglect and guided to recognize and prevent it, they can make a significant contribution in preventing the occurrence of new cases, recognizing them early and dealing with the problem situation more effectively.

Keywords: Child Abuse, neglect, educators, school administrators and awareness level.

Bu makale

Geliş Tarihi/Received 30.01.2024
Kabul Tarihi/Accepted 27.06.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 30.12.2024

Corresponding Author/Sorumlu Yazar:
İsim soyisim: Hatice Özgen
E-mail: hatice_tiken@hotmail.com

Cite this article

Özgen, H. & Seçer, İ (2024). Öğretmen ve okul idarecilerinin çocuk istismarı ile ilgili farkındalık düzeylerinin belirlenmesi: Bir olgubilim çalışması. *Sürekli Eğitim Dergisi*, 1(1), 58-72.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

1. Giriş

Devletlerin, toplumların sağlıklı bir biçimde gelişebilmeleri, sağlıklı bireylerin yetiştirilmesine bağlıdır. Ancak çocukların bilişsel, bedensel ve duygusal gelişimleri göz ardı edilerek yapılan her türlü kötü muamele, çocuklar üzerinde kalıcı izler bırakmaktadır. Bu nedenle çocuk ihmali ve istismarı toplumsal bir sorun olup etkileri ve sonuçları bakımından eğitim, sağlık, hukuk başta olmak üzere birçok disiplini ilgilendirmektedir. Çocuk istismarının farklı disiplinler tarafından çalışılması tanımına yönelik farklılıkları da beraberinde getirmektedir. Örneğin sağlık çalışanları çocuk istismarını tanımlarken fiziksel yaralanmaları ve bedende açığa çıkan hasarı, hukukçular ile güvenlik güçleri suç delillerini, sosyal çalışmacılar ise istismar olgusunda anne baba ve bakım verenlerin ne derece sorumlu olduklarını ön planda tutmaktadırlar (Polat, 2017, s.32). Tanımlardaki farklılıkların bir diğer nedeni ise kültürel farklılıklar olup uygun ve uygun olmayan davranışlar konusunda ikilemlerin yaşanmasıdır (Clark & Clark, 2007; Corby, 2006). Bu nedenle istismarın evrensel bir tanımını yapmak güçtür.

Çocuk istismarına ilişkin farklı kurum ve araştırmacılar tarafından yapılmış tanımlamalar mevcuttur. World Health Organization [WHO] (2016) çocuk istismarını, bir yetişkin tarafından kasıtlı ya da bilinçsizce uygulanan, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığını, güven duygusunu, sorumluluk bilincini, yetenek ve becerileri ile ilgili değerlerini, bir bütün olarak gelişimini olumsuz etkileyen her türlü sözel ve davranışsal eylem olarak tanımlar. Çocuğun yaşamına, bir bütün olarak gelişimine, kişiliğine yönelik her türlü kötü muamele çocuk istismarı olarak tanımlanmakta ve cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismar, ekonomik istismar ve ihmali olarak 5 başlıkta incelenmektedir (WHO, 2006).

Fiziksel İstismar

Çocuğa ebeveynleri veya bakım veren kişiler tarafından uygulanan vurma, örseleme, yakma gibi çocuğun bedenine zarar verecek kasti eylemler ya da çocuğun tehlike altında bırakılması olarak açıklanmaktadır (WHO, 2006).

Duygusal İstismar

Çocuğun duygusal bütünlüğüne, iyi olma haline ve kişilik gelişimine zarar veren, yetişkinlik döneminde kişilik bozukluklarına yol açabilecek durumlara maruz kalmaları ve gereksinim duydukları sevgi, ilgi ve bakımdan mahrum bırakılmaları, ruhsal yönden zarara uğratılmaları durumudur (Polat, 2017, s.43; WHO, 2006). Genel olarak çocuğa yöneltilen sözlü taciz, aşağılama, suçlama, reddetme, beklediği ilgi ve sevgiyi göstermeme veya performansının çok üzerinde taleplerde bulunma şeklinde açığa çıkmaktadır.

Cinsel İstismar

Çocuğun cinsel istismarı, çocuğun genital bölgelerine dokunma, röntgencilik, teşhircilik, pornografi ve tecavüz gibi çeşitli formlarıyla gerçekleşmekte olup, henüz psikososyal gelişimini tamamlamamış çocukların bir yetişkin yahut kendilerinden yaşça büyük bir başka çocuk tarafından cinsel doyum elde etmek amacıyla kullanılmasıdır (Polat, 2017, s.42).

Ekonomik İstismar

Çocuğun yaşı, sağlığı ve yaptırılan işin riskleri dikkate alınmaksızın yetişkinler tarafından çalıştırılması ve çocuk üzerinden ticari kazanç elde edilmesidir (Deb, 2018, s.6).

İhmal

Çocuk ihmali ise çocuğun beslenme, giyinme, eğitim ve sağlık ihtiyaçlarının giderilmemesi, ihtiyaç duyduğu duygusal yakınlıktan mahrum bırakılmasıdır (WHO, 2006; Tricket vd., 2011).

Çocuk İstismarının Yaygınlığı

Çocuk istismarı ve ihmali neredeyse insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır ve bugün sanılanın aksine çok daha yaygındır. Dünya Sağlık Örgütü'nün yayınladığı rapora göre, dünya genelinde yaklaşık 300 milyon çocuk, anne babaları ya da

bakıcıları tarafından duygusal ve fiziksel istismara maruz bırakılmaktadır. Bununla birlikte 20 yaş altı 120 milyon genç kız ve kadın cinsel olarak sömürülmekte istismar edilmektedir (WHO, 2020). Türkiye’de ise yapılan Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması özet raporuna göre, duygusal istismarın yaygınlığı %51, fiziksel istismarın yaygınlığı %43, cinsel istismarın yaygınlığı ise %3 olarak tespit edilmiştir (UNICEF, 2010). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’in 2016 yılı verilerine göre, 2014 yılında 74.064 olan istismar mağduru çocuk sayısı 2016 yılında 83.552’ye yükselmiştir. Yine TÜİK’in (2018) bildirdiği 2017 yılı Adalet İstatistikleri verileri incelendiğinde suç mağduru çocuklar arasında çocuğa yönelik suçların oranı 2015 yılında %10, 2016 yılında %12.1 iken bu oran 2017 yılında %13.5’ e yükselmiştir. Bu veriler çocuğa yönelik şiddetin her geçen yıl artarak devam ettiğinin bir kanıtıdır.

Çocuk İstismarının Nedenleri

Çocuğa karşı kötü muamelenin geçerli hiçbir sebebi yoktur ancak çocuktan, aileden ve çevreden kaynaklanan bazı faktörler çocuk istismarına zemin hazırlayabilmektedir. Çocuk istismarının nedenleri genel olarak aile, çocuk ve çevre olmak üzere 3 başlıkta incelenmektedir.

Aileden Kaynaklanan Nedenler

Genellikle istismar için en önemli risk faktörleri arasında parçalanmış aileler, üvey anne veya üvey babanın olması, kalabalık aileler ve çocukların aynı odayı paylaşmak durumunda olmaları, maddi yetersizlikler, ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşük olması, ebeveynlerin alkol-madde kullanmaları ve ebeveynlerin ruhsal problemlerinin olması yer almaktadır (Akyüz, 2013; İnsan Hakları Derneği [İHD], 2008; Lum vd., 2015; Petersen vd., 2014).). Genç yaşta çocuk sahibi olmuş ebeveynler ile çocukluklarında istismar yaşantısı olan kişiler de çocuklara yönelik istismar eğilimi daha fazladır (Dube vd., 2005; Lök vd., 2016; Yılmaz Irmak, 2008).

Çocuğun Kişisel Özelliklerinden Kaynaklanan Nedenler

Çocuğun dört yaşından küçük olması veya ergen olması, istenmeyen bebek olması, ailenin beklentilerini karşılayamaması, gelişimsel veya fiziksel engel durumu nedeniyle özel bakıma gereksinim duyuyor olması çocuk istismarını artıran risk faktörleri arasında gösterilmektedir (Berger, 2005; Sullivan & Knutson, 2000; WHO, 2013). Özellikle özgüveni eksik çocuklar ve engelli çocuklar istismara daha fazla maruz kalmaktadırlar. Engel durumu çocuğun istismar olayını ifade etmesinde güçlük yaşamasına neden olduğu için engelli çocuklar istismara karşı savunmasızdırlar (Atbaşı, 2016; İbiloğlu vd., 2017).

Çevreden Kaynaklanan Nedenler

Çevreden kaynaklanan nedenler arasında kültürel değer yargılarının önemli payı olduğu dikkati çekmektedir. Anne babaların çocukları ile kurdukları iletişim biçimi ve çocuk yetiştirirken kullandıkları yöntemler içinde yaşadıkları toplumdan etkilenmektedir. Örneğin, ebeveynlerin otoriteyi sağlamak için dayak, ceza gibi geleneksel disiplin yöntemlerini kullanması, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi durumunda eşine bağlılığının ve sadakatının artacağı inancı, çocukların ailenin geçimine katkıda bulunmak için çalışmalarının normal kabul edilmesi gibi durumlar çocuk istismarının yaygın nedenleri arasında görülmektedir (Aktepe & Atay, 2017; Plummer & Njuguna, 2009; Yüksel vd., 2015).

İstismarın Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Çocuk istismarı ile ilgili yapılan çalışmalar neticesinde çocukların uzun süre kötü muameleye maruz kalmasının gelişimsel problemlere sebep olabildiği gibi akıl sağlığını da olumsuz etkilediği, yetişkinlik döneminde yeme ve uyku bozuklukları, antisosyal kişilik bozukluğu, madde kötüye kullanımı ve intihar eğiliminin görülebileceği bilinmektedir (Diaz vd., 2002; Gershoof, 2002; Ovayolu vd., 2007; Trickett vd., 2011). Ayrıca cinsel istismar ve fiziksel istismar, diğer istismar türlerine kıyasla daha çok sayıda intihar davranışı ile sonuçlanmaktadır (Miller vd., 2013). Fang vd. (2015), cinsel ve duygusal istismarda mental rahatsızlıkların, fiziksel istismarda yasadışı madde kullanımının, aile içi şiddete tanık olan çocuklarda ise hem mental rahatsızlıkların hem de yasadışı madde kullanımının yaygın olarak gözlemlendiğini belirtmişlerdir.

Çocuk istismarı bebeklik döneminde gelişiminin yavaşlamasına, dil gelişiminin sekteye uğramasına, çocukların genel anlamda uyumsuz davranışlar sergilemelerine, saldırgan, bağımlı bireyler olmalarına, kendilerini olumsuz değerlendirmelerine yol açmaktadır. (O’Hagan, 2006; Rohner, 2005). Özellikle duygusal istismara maruz kalan çocukların

zihinsel gelişimleri olumsuz etkilenmekte buna bağlı olarak akademik performanslarında düşüş gözlenmekte, hafızada tutma ve öğrenme kapasitelerinde de belirgin bir düşüş gerçekleşmektedir (Hart & Rubia, 2012). Lum vd. (2015)' e göre istismar mağduru çocukların IQ seviyeleri yaşlarına oranla daha düşük olup ifade edici dil becerileri yeterince gelişmemiştir.

Çocukluk çağı istismar yaşantısı çocuklar üzerinde yıkıcı etkiler bırakmaktadır. Bu durumda önleme çalışmalarının önemi de artmaktadır. Çocuk istismarının önlenmesinde, erken dönemde çocukla ve ailesiyle kurulacak sağlıklı iletişim ve bilgilendirme çalışmaları oldukça önemlidir. Bu açıdan düşünüldüğünde, çocuk istismarının hem tanınması hem de önlenmesi noktasında eğitimcilere çok büyük görevler düşmektedir. Özellikle öğretmenlerin öğrencilerinin davranışlarını gözlemlenmeleri, olası istismar belirtilerini fark edebilmeleri, gizlenmiş mağduriyetleri açığa çıkarabilir. Yine çocukların istismardan korunmak için gerekli bilgi ve becerilerle donatılmasında, ailelerin çocuk istismarına ilişkin bilgi ve farkındalık kazanmasında okulların önemli bir işlevi vardır. Bu çalışmada öğretmenlerin ve okul idarecilerinin, çocuk istismarı ile ilgili farkındalıklarının tespit edilmesi amaçlanmış ve aşağıdaki problemlere yanıt aranmıştır.

1. Öğretmenlerin ve okul idarecilerinin çocuk istismarı ile ilgili farkındalık düzeyleri nedir?
2. Öğretmenlerin ve idarecilerin çocuk istismarına müdahale etme noktasında yeterliliklerine ilişkin algıları nedir?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, betimleyici-yorumlayıcı nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni ile yürütülmüştür. Araştırma sürecinde ele alınan, üzerine odaklanılan olgu, çocuk istismarı olarak belirlenmiştir. Olgu bilim, insanların birlikte veya toplumsal olarak yaşamış oldukları deneyimleri nasıl algıladıkları, nasıl yorumladıkları ve diğer insanlara nasıl aktardıkları ile ilgilenir (Patton, 2014, s.104). Olgu bilim, yaşamımızda karşılaştığımız ancak hakkında detaylı bir bilgiye sahip olmadığımız ya da üzerinde pek fazla düşünmediğimiz olguların derinlemesine incelenmesine olanak tanıyan bir nitel araştırma türüdür (Creswell, 2016, s.77; Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.69). Olgu bilim deseninin başlıca veri toplama tekniğinin görüşme olması, karşılıklı etkileşimin varlığı, esnek olması ve sonda sorular sorularak ele alınan olgunun detaylı olarak incelenebilmesi güçlü yanındır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.71). Bu doğrultuda öğretmenler ile okul idarecilerinin, çocuk istismarına ilişkin görüşleri ve deneyimleri ile ilgili sürecin daha iyi betimlenebilmesi için olgu bilim deseni kullanılmıştır.

2.2. Katılımcılar

Bu çalışmada araştırmanın amacına uygun olarak, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme kapsamında katılımcılar, 2016-2017 eğitim öğretim yılında Erzurum ilinde görev yapan, görev yaptıkları okul türü (ilkokul, ortaokul, lise), kıdem, cinsiyet, eğitim durumu gibi özellikleri bakımından farklı öğretmen ve okul idarecilerinden seçilmiştir. Katılımcı sayısı yeterli veri doygunluğuna ulaşmaya kadar yapılan görüşmeler sonucunda 14 katılımcı olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmaya ilkökul, ortaokul ve liselerde görev yapan 8'i öğretmen 6'sı okul idarecisi olmak üzere 14 kişi katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen ve okul idarecilerine ait demografik bilgilere Tablo 1 de yer verilmiştir.

Tablo 1.

Mülakat Yapılan Öğretmenlerin/Okul İdarecilerinin Demografik Özellikleri

		Frekans	%
Cinsiyet	Erkek	8	57.2
	Kadın	6	42.8
	Toplam	14	100
Öğrenim Durumu	Lisans	12	85.7
	Yüksek lisans	2	14.3
	Toplam	14	100
Deneyim Yılı	1-5 yıl	1	7.1
	6-10 yıl	4	28.7
	11-15 yıl	3	21.4
	16-20 yıl	2	14.3
	21-25 yıl	3	21.4
	26 yıl ve üzeri	1	7.1

	Toplam	14	100
Görevi	Okul müdürü	3	21.4
	Müdür yardımcısı	3	21.4
	Öğretmen	8	57.2
	Toplam	14	100
Görev yeri	İlkokul	4	28.6
	Ortaokul	7	50
	Lise	3	21.4
	Toplam	14	100
Daha önceden çocuk istismarı ile ilgili eğitim alıp/almama durumu	Eğitim almış	4	28.6
	Eğitim almamış	10	71.4
	Toplam	14	100

2.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Çalışmada araştırmacı tarafından alan yazın taranarak oluşturulan, yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Pilot uygulama yapmak amacıyla hazırlanan görüşme formu kullanılarak 1 kişiyle görüşme yapılmıştır. Ardından anlaşılması güç olduğu tespit edilen sorular düzeltilmiş ve uzman görüşüne sunulmuştur. Pilot uygulama ve uzman görüşünden sonra mülakat formuna son şekli verilmiş ve gönüllülük esasına dayalı olarak 14 kişiyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara çocuk istismarı ile ilgili farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla “Çocuk istismarını nasıl tanımlarsınız”, “Sizce hangi özelliklere sahip çocuklar istismar açısından risk altındadır?”, “Çocuklar genel olarak kimler tarafından istismar edilmektedirler?” gibi sorulardan oluşan toplam 12 maddelik görüşme formu yöneltilmiştir. Katılımcılardan izin alınması suretiyle görüşme süreci ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alınmış yalnızca ses kaydını kabul etmeyen bir katılımcıyla yapılan görüşme araştırmacı tarafından not edilmiştir. Her bir görüşme yaklaşık 20 dakika sürmüştür.

2.4. Veri Analizi

Çalışmadan elde edilen verilerin analizinde, betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz yönteminin en temel amacı, araştırma verilerinin açıklanabilmesi için kavram ve ilişkilerin ortaya çıkarılmasıdır. Bu yöntemde, araştırma verileri daha önceden belirlenmiş kategorilere göre düzenlenerek verileri açıklayabilecek temalar elde edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.239). 14 katılımcı ile gerçekleştirilen görüşme metinleri önce araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktararak yazılı metne dönüştürülerek taslak kod ve kategoriler oluşturulmuştur. Ardından kod ve kategoriler gözden geçirilerek gerekli düzenlemeler yapılmış verilere ilişkin yüzde ve frekans hesaplamaları yapılarak veriler yorumlanmıştır.

İnanırlık ve Aktarılabiliğe İlişkin Çalışmalar

Veri toplama sürecinde araştırma sorularının tüm katılımcılara aynı sırada sorulmasına ve verilerin analizi sırasında da kuramsal çerçeveye tutarlı olmasına özen gösterilmiştir. Katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmeler önce araştırmacı tarafından yazılı hale dönüştürülmüş ardından katılımcılara gönderilerek yorumların doğruluğunu teyit etmeleri istenmiştir. Araştırmada tutarlılığı sağlayabilmek için görüşme metinleri iki farklı araştırmacı tarafından kodlanarak ortak temalar belirlenmeye çalışılmıştır. Ardından kod ve kategoriler gözden geçirilerek gerekli düzenlemeler yapılmış ve analiz süreci tamamlanmıştır.

Bulgular

Öğretmenlerin ve okul idarecilerinin çocuk istismarına ilişkin farkındalık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada 8'i öğretmen 6'sı okul idarecisi olmak üzere toplam 14 kişiyle yarı yapılandırılmış mülakat yapılmış ve elde edilen verilerin analiz edilmesi neticesinde bulgular 6 kategoride toplanmıştır. Bunlar;

- 1) Öğretmenlerin çocuk istismarın tanımı ve türlerine yönelik görüşlerine ilişkin bulgular
- 2) Öğretmenlerin istismarın kaynağına yönelik görüşlerine ilişkin bulgular
  - İstismar eden kişiler
  - İstismar edilen ortam
- 3) Öğretmenlerin istismar edilen çocukların özelliklerine yönelik görüşlerine ilişkin bulgular

- İstismar edilen çocukların özellikleri
  - İstismar açısından risk altında olan çocuklar
- 4) Okulun çocuk istismarına zemin hazırlayan bir yer olup olmadığına yönelik öğretmen görüşlerine ilişkin bulgular
  - 5) Çocuk istismarı durumunda başvurulacak kurumlara yönelik öğretmen görüşlerine ilişkin bulgular
  - 6) İstismar durumunda öğretmenlerin müdahale etme yeterliliklerine yönelik görüşlerine ilişkin bulgular

Mülakatların analiz edilmesi sonucu oluşturulan her bir kategori alt başlıklar halinde incelenmiştir. Aşağıda bulguların yer aldığı tablolardaki frekanslar her bir durumun söylenme sıklığını, yüzdeler ise toplam frekansı ifade etmektedir.

3.1. Öğretmenlerin Çocuk İstismarın Tanımı ve Türlerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Öğretmenlere çocuk istismarın tanımı ve hangi davranışları istismar olarak değerlendirdikleri yöneltmiş öğretmenlerin 11'i (%25.6) duygusal ve cinsel istismara vurgu yapmışlardır. 8 katılımcı (%18.6) çocukların çalıştırılarak, sokakta diledirilerek üzerlerinden ekonomik kazanç elde edildiğini dolayısıyla sömürüldüklerini belirtmişlerdir. 6 katılımcı (%13.9) çocukların fiziksel olarak istismar edildiği, fiziksel şiddete maruz kaldığını, örselendiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan 5'i çocukların özellikle ebeveynleri tarafından ihmal edildiğini, duygu ve düşüncelerine önem verilmediği, ihtiyaçlarının karşılanmadığını belirtirken, katılımcılardan ikisi (%4.7) çocukların ideolojik açıdan da istismar edilebileceğini belirtmişlerdir. Çocukların siyasi eylemlerde kullanılmasının, belli bir ideolojinin onlara aşılmanmaya çalışılmasının da bir istismar olarak görülebileceğini ifade etmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 2.

Çocuk İstismarı Tanımı ve Türlerine Yönelik Katılımcı Görüşleri

Kodlar	f	%
Cinsel istismar	11	25.6
Duygusal istismar	11	25.6
Ekonomik açıdan istismar	8	18.6
Fiziksel istismar	6	13.9
İhmal	5	11.6
İdeolojik açıdan istismar	2	4.7
Toplam	43	100

*Bir öğretmen/yönetici birden fazla neden belirttiği için frekansların toplam sayısı çalışmaya katılan öğretmen/yönetici sayısından(14) fazladır.

Öğretmenlerin çocuk istismarının tanımı ve istismar olarak değerlendirdikleri davranışlara ilişkin örnek ifadeler aşağıda verilmiştir.

“Çocuğun haklarının suistimal edilmesi yani bu hem psikolojik yönden olabilir kişiliğinin zedelenmesi hem bedensel bir suistimal olabilir. Çocuğun ağır işlerde çalıştırılması vs. yani çocuğun haklarının suistimal edilmesini çocuk istismarı olarak görürüm ben.”(K13)

“Bazen de öğrencileri örgütleyip öğrenciler arasında çatışmalara sebep olan insanlar gördüm. Kendi geçmiş zamanda oldu çok da oldu inandığı ideoloji uğruna işte o ideolojiyi okulunda yaymak adına tahkim etmek ya da zorla kabul ettirmek adına öğrencileri örgütleyip onları örgütlemek için önce birtakım yolları var bol not vermek sevimli şirin olmak kendini sevdirmek gibi bu yollardan sonra onları örgütleyip kendi fikrini orada hakim kılmaya çalışmak kabul etmeyenleri de baskı altına almak hatta öğrenciler arasında böyle adeta savaş ortamı çıkarmak isteyen bunun için çaba gösteren hatta kısmen bunu yapan öğretmenler de oldu. İşte istismarın en büyüğü bu oldu.” (K1)

3.2. Öğretmenlerin İstismarın Kaynağına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin istismarın kaynağına ilişkin görüşleri çocukları istismara maruz bırakan kişiler ve çocukların istismara maruz kaldığı ortamlar olmak üzere iki alt kategoride ele alınmıştır.

3.2.1. Çocuğu İstismara Maruz Bırakan Kişilere Yönelik Görüşlere İlişkin Bulgular

Öğretmenlere çocukların genel olarak kimler tarafından istismar edildiği sorulmuş 8'i (%30.8) çocukların daha çok amca, dayı, kuzen gibi akrabaları tarafından istismar edildiğini belirtmişlerdir. 7 katılımcı (%26.9) çocukların akranları tarafından dışlama, baskı kurma, fiziksel özellikleriyle dalga geçme şeklinde olmak üzere istismara maruz bırakıldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 5'i (%19.3) ebeveynlerin çocukların ihtiyaçlarını karşılamayarak, bekledikleri ilgi ve alakayı göstermeyerek, ilgisiz veya bazen de aşırı baskıcı davranarak, çocukları çalıştırarak onları istismar ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların 3'ü (%11.5) çocukların komşuları tarafından, 3'ü (%11.5) öğretmenleri tarafından istismar edildiklerini belirtmiştir. Öğretmenlerin sınıfta otoriteyi korumak adına bağırması, öğrencileri korkutarak sindirmesi, başarısız olan öğrenciyi göz ardı etmesi, hakaret etmesi ve fiziksel ceza uygulamasının istismar olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 3).

Tablo 3.

Çocuğu İstismara Maruz Bırakan Kişilere Yönelik Katılımcı Görüşleri

Kodlar	F	%
Akrabaları tarafından	8	30.8
Akranları tarafından	7	26.9
Ebeveynleri tarafından	5	19.3
Komşuları tarafından	3	11.5
Öğretmenleri tarafından	3	11.5
Toplam	26	100

Katılımcılardan ikisi çocukluğunda istismara maruz kalan bireyleri çocukları istismar etmeye daha yatkın olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların çocukların genel olarak kimler tarafından istismar edildiğini belirten ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

"En çok ailelerin olduğunu düşünüyorum ben. İstismar deyince tecavüzden çok ailelerin zorlaması geliyor benim aklıma. En çok aileden olabilir çocuğa ilgisiz davranılması başıboş bırakılması da bir istismardır bence. O çocuğa yeterince eğitim verilmemesi disiplin verilmemesi saygı ve hoşgörünün öğretilmemesi de bir istismardır. Hani çocuğu olumsuz yönde gelişimini sağlamak onu istismar etmektir bence."(K3)

"Akrabaları tarafından. Şimdi çocuklar genelde yakın çevrede bulunuyor kimse çocuğunu uzağa bırakmıyor. Aileler daha korumacı. Çocuğun yaşam alanındaki kişiler işte akrabaları olabilir komşuları olabilir çocuk okula geliyorsa okul onun yaşam alanı oluyor. Bilinmedik yerler değil aslında heralde o çevresi yaşadığı çevre okul ev mahalle. Ama heralde aile içi daha fazla."(K8)

"Genel olarak bence çocukluğunda istismara uğramış olanlar daha çok yapar bunu, daha çok eğilimlidir. Hayatın böyle bir şey olduğunu öğrenmiştir ya da öyle kabul etmiştir. Hayatı zor yaşayan, zor kazanan, zor şartlarda hayatını sürdürenler bu şekilde istismarlara da uğramışlarsa bu hayat bu şekilde var ve böyle devam ediyor hayatın şartları budur diye düşünüp kabullenmiştir. Onlar daha fazla eğilimli olur."(K1)

3.2.2. Çocukların İstismara Maruz Kaldığı Ortamlara Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Öğretmenlere çocukların en fazla hangi ortamlarda istismara maruz bırakıldıkları sorulmuş 11'i (%34.4) evde ebeveynleri veya akrabaları tarafından istismar edildiğini, 10'u (%31.2) ise çocukların okul ortamında istismar edilebileceğini belirtmişlerdir. Okulun çocuğun yaşam alanlarından biri olması, kalabalık bir ortam olması sebebiyle gerek akranları, gerek öğretmenler gerekse okulda çalışan personel tarafından istismar edilebileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların 4'ü (%12.5) çocukların sokakta dilendirildiklerini, hiç tanımadıkları kişiler tarafından ya da kendisinden kötü alışkanlıklara zorlanabileceğini, fiziksel şiddete ve cinsel istismara maruz kalabileceklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların 4'ü (%12.5) kalabalık ve kontrolün olmadığı alanlar olan oyun alanlarında, parklarda çocukların istismara maruz kalabileceklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların 3'ü (%9.4) ise öğrencilerin yatılı olarak kaldıkları okul pansiyonu veya yurtlarda daha çok istismara uğradıklarını belirtmişlerdir (Tablo 4).

Tablo 4.

Çocukların İstismara Maruz Kaldıkları Ortamlara İlişkin Katılımcı Görüşleri

Kodlar	F	%
Ev	11	34.4
Okul	10	31.2
Sokak	4	12.5
Oyun alanları	4	12.5
Pansiyon/yurt	3	9.4
Toplam	32	100

Katılımcılardan biri muayene esnasında özen gösterilmediği için hastanelerin de çocukların istismar edildiği yerler olabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların çocukların istismar edildikleri ortama ilişkin görüşlerini yansıtan örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir.

“Okullarda en çok kalabalık okul ortamlarında. Mesela ben kendi çocuğumda da gördüm ortaokulda çocuk su alacak 10 dakikalık arada gidip su alamıyor yani bu da bir hak ihlalidir. Orada su içecek veya beslenecek bu ihtiyacı karşılayamıyorsa ve bunun nedeni kendinden güçlü insanların dayatması ise bu da bir hak ihlalidir ve işte kalabalık ortamlarda daha çok olur.”(K13)

“Çocuklar masum olduğu için en çok dilendirme boyutunda kullanılıyor selpak satarak ya da tartı alarak eline para kazanmaya zorlanıyorlar burda çocukların masumiyetinden faydalanarak acındırılarak bu da daha fazla istismar oluşturuyor. Yani sokakta çok karşılaşıyoruz.”(K3)

“Hastaneler de olabilir. Yanlış teşhis koyuyorlar çocuğun sağlık hakkını da elinden alıyorlar. Dün haberlerde gördüm yanlış teşhisten bi çocuk ölmüş. Çocukları hızlı hızlı giyindiriyorlar soyunduruyorlar filan mesela röntgen çekirdik biz kızımı o kadar hırpalıyorlar ki çocuğu hiç hassas bir varlıkmiş gibi davranmıyorlar hastanelerde de çok bence.” (K14)

3.3. Öğretmenlerin İstismar Edilen Çocukların Özelliklerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin istismar edilen çocukların özelliklerine ilişkin görüşleri istismar edilen çocukların özellikleri ve istismar açısından risk altında bulunan çocukların özellikleri olmak üzere iki alt kategoride ele alınmıştır.

3.3.1. İstismar Edilen Çocukların Özelliklerine Yönelik Görüşlere İlişkin Bulgular

Öğretmenlere istismar edilen öğrencilerin en belirgin özellikleri sorulmuş, katılımcıların %11 'i (%25.6) istismar mağduru çocukların içe kapandıklarını, kimseyle konuşmak istemediklerini belirtmişlerdir. 8 katılımcı (%13.9) çocukların kendilerini açmada, duygularını ifade etmede güçlük yaşadıklarını, 6 katılımcı (%13.9) çocukların tedirgin davrandıklarını ve özellikle tanımadıkları kişilerle bir arada bulunmaktan çekindiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların 5'i (%11.7) istismar mağduru çocukların sosyal ortamlardan kaçındıklarını, yalnız kalmayı tercih ettiklerini, sınıfta arkadaşlarıyla bir arada olmak ya da oynamak yerine tek başlarına vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan 5'i (%11.7) istismar mağduru çocukların saldırgan davranışlar sergilediklerini, öfkelerini ya çevresindeki diğer insanlara ya da eşyalara yönelttiklerini gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Yine 5 katılımcı (%11.7) istismar mağduru çocukların kendilerine yönelik olumsuz değerlendirmelerinin olduğunu, kendilerini değersiz hissettiklerini belirtmiştir. Annesi babası tarafından yeterli ilgiyi görmeyen fiziksel şiddete maruz kalan çocukların kendilerini suçlama eğiliminde olabilecekleri, sevgiyi hak etmediklerini düşünebileceklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların 3'ü (%6.9) istismar mağduru çocuklarda özgüven eksikliğinin olduğunu gözlemlediğini, (%4.6) ise bu çocukların karamsar olduklarını belirtmişlerdir. Genel olarak mutsuz olduklarını, gelecekle ilgili hayallerinin olmadığını, depresif belirtiler gösterebileceklerini ve eğer gerekli destekten yoksun kalırlarsa kendilerine zarar verebilecek davranışlarda bulunabileceklerini ifade etmişlerdir (Tablo 5)

Tablo 5.

İstismara Maruz Kalan Çocukların Özellikleri İle İlgili Katılımcı Görüşleri

Kodlar	f	%
İçe kapanma	11	25.6
Kendini ifade edememe	6	13.9

Tedirginlik	6	13.9
Sosyal ortamdan uzaklaşma	5	11.7
Saldırgan davranışlar gösterme	5	11.7
Kendini değersiz görme	5	11.7
Özgüven eksikliği	3	6.9
Karamsarlık	2	4.6
Toplam	43	100

Katılımcıların istismara maruz kalan çocukların belirgin özellikleri ile ilgili görüşlerini belirten örnek ifadeler aşağıda yer almaktadır.

“Evden çıkmama, konuşmama, anlatamama, korkma, ürkme bu tür davranışlar çocukta bir istismara maruz kalma durumunu gözler önüne serer. Ben bunlardan şüphe edebilirim yani bu tarz davranışlardan şüphe ederim.” (K11)

“Sindirilmiş görünüyorlar. İstismarı önlemek için çocuklara analitik düşünme becerisinin kazandırılması gerekiyor. Her şeyi olduğu gibi kabul eden değil sorgulayan analitik düşünme becerisine sahip çocuklar yetiştirmek lazım. İstismara uğramış çocuklar ürkek davranabilirler, suskun olurlar, kendilerini tam olarak ifade edemezler konuşurken 3. Şahsın gözüne bakmak isterler, hani teyit almak ister bu çocuklar yaptıklarının doğrulanmasını beklerler. En belirgin olarak da heralde özgüven eksikliği kendini ifade edememe olur.” (K10)

“En belirgin özelliği durgunluktur bence dış çevreye kapanmaktır veya tam tersi hırçınlık olur. Bazı çocukta öyle de oluyor ya aşırı durgunluk oluyor ya aşırı hırçınlık oluyor. Böyle olursa ben o çocuktan şüpheleniyorum yani ya istismar veya farklı bişeydir ya da şiddettir. Bu iki davranış oluyor genelde ya durgunluk tamamen içe kapanma ya da hırçınlık tamamen dışa vurum başkasına zarar verme. Kavga etme işte kırma bu tür davranışlar da gördüm ben.” (K7)

3.3.2. İstismar Açısından Risk Altında Bulunan Çocukların Özelliklerine Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcılara özellikleri bakımından hangi çocukların istismar açısından risk altında olduğu sorulmuş 7’si (%25) eğitim ve gelir düzeyi bakımından dezavantajlı ailelerde büyüyen çocukların istismara daha açık olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 5’i (%17.8) parçalanmış ailelerde yaşayan çocukların istismar için risk altında olduğunu, bu durumda genellikle çocukların ilgisiz bırakılabileceğini belirtmişlerdir. Katılımcıların 4’ü (14.3) sosyal medyayı kullanan çocukların internet ortamında kişisel bilgilerin paylaşılması, denetimin sağlanamaması nedeniyle istismara açık olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların 3’ü (%10.8) kimsesiz çocukların gerek yetiştirme yurtlarında olsun gerekse sokakta olsun daha fazla istismar edildiklerini belirtmişlerdir. 3 katılımcı (%10.8) akademik başarısı düşük çocukların okulda daha çok istismar edildiğini tembel diye etiketlendiğini belirtmişlerdir. 2 katılımcı (%7.1) engelli çocukların kendilerini ifade edemedikleri için istismara açık olduklarını ifade etmişlerdir. Anne baba tutumlarının da çocukları istismara açık hale getirebileceğini belirten katılımcılardan ikisi (%7.1) ilgisiz anne baba tutumunun diğer ikisi ise (%7.1) aşırı baskının çocuklar için risk oluşturabileceğini ifade etmişlerdir (Tablo 6).

Tablo 6.

Risk Altında Bulunan Çocukların Özellikleri İle İlgili Katılımcı Görüşleri

Kodlar	F	%
Düşük sosyo-ekonomik seviye	7	25
Parçalanmış ailelerde büyüyen çocuklar	5	17.8
Sosyal medya kullanımı	4	14.3
Kimsesiz çocuklar	3	10.8

Akademik başarısı düşük çocuklar	3	10.8
Engelli çocuklar	2	7.1
Ebeveynin baskıcı tutumları	2	7.1
İlgisiz anne baba tutumu	2	7.1
Toplam	28	100

Katılımcıların istismar için risk altında bulunan çocukların özellikleri ile ilgili ifadelerinden birkaçına aşağıda yer verilmiştir.

“Baskıcı aile çocukları bence sürekli baskıyla bir şeyler yaptırılan korkutulan özgüveni eksik çocuklar bana göre daha çok risk altındadır. Bu çocuklar zaten sınıfta da konuşmıyorlar. Parmak kaldıramıyorlar kaldırsa da zaten acaba yanlış mı söyledim tedirginliği var tabii bunda çocuğun sınıf çevresinin de etkisi var çocuklarda kabullenmeye oluyor ortaokulda özellikle. Yani birbirleriyle dalga geçme açığını yakalama belki bu çocuğun üzerinde var olan baskıyı bir kat daha artırıyor olabilir. Bu çocuklarda da okuldan soğuma oluyor gelmek istemiyor okula. Ailenin zoruyla geliyor belki de. Ama gelince de sınıf ortamından kopuk oluyor dalıyor kendi kendine.” (K7)

“Birinci olarak ekonomik yönden zayıf ailelerin çocukları. İhtiyaçları karşılanmayabilir veya çalışmak zorunda bırakılabilirler ikinci olarak da aslında aile bilinçli olsa dahi bir aile çocuğun tüm işlerini kendisi yapıyorsa çocuk neleri yapabileceğini ayırt edemez. O olgunluğa çok geç ulaşır. Çocuk büyümüştür ama hala onun çantasını taşımak yemeğini yedirmeye çalışmak gibi. Tam tersini düşünecek olursak da kendi iş ve iç disiplinini oturtamayan ebeveyn de çevresinden bilinçsizce yardım alırken çocuk istismarına sebep olabilir.” (K10)

“İstismar olaylarının %80’i kültür seviyesinin düşük olduğu toplumlarda görülüyor. Bizim toplumumuzda bi de şu var çocuk konuşamaz çocuk büyüklerle yemek yenmez misafirlerin yanında konuşmaz ama biz düşünmüyoruz o çocuk.” (K2)

“Daha çok sähipsiz çocuklar engelli çocuklar en fazla risk altında olanlar bunlardır diye düşünüyorum. Başka da hepsi istismar açısından risk altında ama en çok bunlar engelli ve parçalanmış aile çocukları, kimsesiz çocuklar, anne babası yanında olmayan ya da anne baba ayrılmış olan koruma altında olmayan başıboş çocuklar diyebilirim yani bunlar daha çok risk altındalar.” (K11)

3.4. Okulun Çocuk İstismarına Zemin Hazırlayan Bir Yer Olup Olmadığına Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Öğretmenlere okulun istismara zemin hazırlayan bir ortam olduğunu düşünüp düşünmedikleri sorulmuş 6’sı (%42.8) okulun çocukların istismar edildiği ve istismar edilmesine zemin hazırlayan ortamlar olduğunu belirtirken diğer 8 kişi (%57.2) okulu güvenilir ortamlar olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Okulun sürekli denetim altında olmasının istismar riskini azalttığını da eklemişlerdir. Okulda karşılaştıkları hangi davranışları istismar olarak değerlendirdikleri sorulduğunda ise 5 katılımcı (%41.6) okulda daha çok çocukların duygusal yönden istismar edildiklerini belirtmişlerdir. Etiketleme, yalnız bırakma, dışlama gibi eylemlerin sıkça görüldüğünü belirtmişlerdir. 3 katılımcı (%25) çocukların cinsel istismara maruz kalabileceklerini, 2 katılımcı (%16.7) fiziksel istismara maruz kaldıklarını, çocuğun öğretmenleri veya kendinden büyük çocuklar tarafından şiddet görebileceğini, 2 katılımcı ise (%16.7) akran zorbalığının görüldüğünü ifade etmişlerdir (Tablo 7).

Tablo 7.

Okulun Çocuk İstismarına Zemin Hazırlayan Bir Yer Olup Olmadığına Yönelik Katılımcı Görüşleri

Kodlar	F	%
Okullar güvenilir ortamlardır	8	57.2
Okul istismara zemin hazırlar	6	42.8

Okullarda karşılaşılan istismar türleri

Duygusal istismar	5	41.6
Cinsel istismar	3	25
Fiziksel istismar	2	16.7
Akran zorbalığı	2	16.7
Toplam	12	100

Katılımcı görüşlerini belirten örnek ifadeler şunlardır:

“Yani dışarıya kadar değil açıkçası yani okullarda daha fazla takip edilebiliyor öğrenciler yani dışarda mesela sokakta istismar edilmesinden daha az bir ihtimal veya sosyal medya yoluyla istismar edilmesinden daha az bir ihtimal çünkü kalabalıkta oldukları için birlikte hareket ettikleri için heralde okullar şeydir heralde öyle düşünüyorum ama” (K6)

“Yooo. Şimdi söyle söyleyeyim okulda ister istemez istismarlar oluşabiliyor öğretmenler tarafından diğer personel tarafından. Ama okulda duygusal yönden istismar ediliyor çocuklar işte çocuk başarılı değildir veyahut da yaramazdır biraz o çocuktan işte öğretmenler bundan adan olmaz deyip atılıyor bir kenara tutup atıyor bi kenara bak bu hem duygusal hem de ihmaldir.” (K2)

“Mesela okulda öğrencilere okul sütü dağıtılıyor. Kutuyu 4. sınıf öğrencisine verip al sınıfına dağıt denmesi bir istismardır. Bu çocuğun kaldırabileceğinin üzerinde bir yükür ve görevi değildir. Personel kendi işini kendisi yapmalıdır. Öğrencinin işinin başka bir öğrenciye verilmesi veya öğretmenin işini bir öğrenciye yaptırması da istismardır. Örnek verecek olursam ödev kontrolünü yapıyorlar bazı öğretmenler ödev kontrolünü öğrenciye yaptırıyorlar. Bu öğrencinin işi hiç değil. O yüzden sınırların kesin olarak bildirilmesi lazım.” (K10)

“Mesela okul bahçesinde çocuğun kendisinden büyük biri tarafından oyun hakkının sıra hakkının elinden alınması bunlar birer hak ihlalidir. Sonra fiziksel özellikleri ile dalga geçilmesi gözlüklü bücür vs. başarısızlığıyla dalga geçilmesi, öğretmenlerin lakap takması öğretmenlerin hep aynı tip çocukları ya da öne çıkan çocukları hep dikkate alıp diğerlerine önem vermemesi derslerinin düşüşünde öğretmenin takip etmemesi veliyle iletişime geçmemesi. Çocuğun başarısızlığı için bir önlem almaması bile hak ihlalidir.” (K13)

3.5. Çocuk İstismarı Durumunda Başvurulacak Kurumlara Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcılara çocuk istismarı ile karşılaştıkları zaman ilk önce hangi kurumlara başvurmaları gerektiği sorulmuş 9 katılımcı (%25.7) durumu okul idaresine bildirmeyi uygun gördüklerini, 8 katılımcı (%22.8) ise öncelikle okul rehber öğretmenine durumu anlatıp ortak bir çizmenin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların 5'i (%14.3) güvenlik güçlerine, 5'i (%14.3) adli makamlara ve yine 5 katılımcı (%14.3) da durumu aile ve sosyal politikalar il müdürlüğüne bildirim cevabını vermişlerdir. 3 katılımcı (%8.6) ise sağlık kuruluşlarına başvurup bir psikiyatristten, pediatristten yardım alırım cevabını vermişlerdir (Tablo 8)

Tablo 8. Çocuk İstismarının Bildirileceği Kurumlar

Kodlar	F	%
Okul idaresi	9	25.7
Rehberlik servisi	8	22.8
Güvenlik güçleri	5	14.3
Adli makamlar	5	14.3
Aile ve sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğü	5	14.3
Sağlık kuruluşları	3	8.6
Toplam	35	100

5 katılımcı istismar durumunda öncelikli olarak aileye bilgi vereceklerini aile desteği olmadan atacakları her adımın sonuçsuz kalacağını belirtmişlerdir. 1 katılımcı ildeki Rehberlik Araştırma Merkezi'ne, 1 katılımcı da sivil toplum kuruluşlarına durumu bildirim yanıtını vermiştir. Katılımcıların görüşlerini belirten örnek ifadeler aşağıdadır.

“Kurumdan önce okulda rehber öğretmenle görüşürüm okul idaresiyle birlikte görüşüp onlarla birlikte hareket edip ailesi için içine katılıp bir çözüm bulmaya çalışırım. Ne kadar etkili bilmiyorum ama RAM ı devreye sokarım eğer adli bir boyutu varsa çocuk asayiş. Eğer RAM'ın üstünde bir sıkıntıysa daha uzman psikolog psikiyatru yönlendiririm. Bu bir ekip işidir kendi başıma hareket etmem.” (K13)

“Okul çağındaysa öğretmene söylerim öğretmeni eşliğinde okul rehber öğretmeni ve idareye bildiririm. Eğer dışarıdaysa çocuk anneye. Babaya kolay kolay yaklaşmıyorum ha eğer anne çok tutarsızsa o zaman bi uzmandan yardım almaya çalışırım diyelim ki bi psikologdan devlet hastanesinde çalışan bir psikiyatristten yardım isterim. Bu konuda çok bilgim yok açıkçası sağlıklı olması adına yardım ister birilerine danışırım.” (K5)

3.6. İstismar Durumunda Öğretmenlerin Müdahale Etme Yeterliliklerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Öğretmenlere istismar edilen bir çocukla karşılaştıklarında duruma müdahale etme noktasında kendilerini yeterli hissedip hissetmedikleri sorulmuş 4 katılımcı (%28.6) bu konuda kendilerini yeterli ve etkili gördüklerini 10 katılımcı ise (%71.4) kendilerini yeterli bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Yine katılımcılardan 12'si (%85.7) çocuk istismarı konusunda bir eğitim almayı gerekli gördüklerini belirtirken 2 katılımcı (%14.3) eğitime gerek duymadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 9).

Tablo 9.

İstismar Durumunda Öğretmenlerin Müdahale Etme Yeterliliklerine Yönelik Görüşleri

Kodlar	F	%
Yeterlilik durumu		
Müdahale etmede kendimi yetkin bulmuyorum	10	71.4
Müdahale etmede kendimi yetkin buluyorum	4	28.6
Eğitim alma ihtiyacı		
Eğitim almayı gerekli görüyorum	12	85.7
Eğitim almayı gerekli görmüyorum	2	14.3

Katılımcı görüşlerine ilişkin örnek ifadeler şunlardır:

“Yani bu tüm eğitim camiası okulda öğretmen olsun kuran kursunda eğitimciler olsun yani çocukla birebir şey olan herkesin bu eğitimden geçmesi lazım. Bu eğitim bir seferlik olmamalı ara ara tekrar edilmeli. Çünkü istismarın çeşidi de değişebilir. İşte internet ortamı var şimdi istismarı hep okul çevresinde arıyoruz ama bence internet daha tehlikeli. İlerde en büyük istismar ortamı internet olacak belki de olmaya başladı bile. Sanal ortam çocuğun özeli olmuş giremiyorsun da içine. Kendi çocuğumuza bile ulaşamıyoruz nerde kaldı ki diğer çocuklara ulaşabilelim. O yüzden çok iyi bir eğitim verilmeli ailelere de. Bu sanal ortam konusunda özellikle.” (K7)

“Evet düşünüyorum. Bu eğitimin ben uzun süreli etkilemesi lazım. Orada alacağım eğitimin hayatımın her alanına etki etsin isterim sadece öğretmen olarak değil dışarda gördüğüm her çocuğa karşı aynı hassasiyeti gösterebileyim çocuğuma yeğenlerime sokaktaki hastanedeki çocuklara karşı. Belki eğitimin faydası olur.” (K14)

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada öğretmenlerin ve okul idarecilerinin çocuk istismarına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeyleri incelenmiş olup aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin ve Okul İdarecilerinin Çocuk İstismarı İle İlgili Farkındalık Düzeyleri

Katılımcılar çocukların daha çok akrabaları ve ebeveynleri tarafından istismara maruz bırakıldığını, anne babaların çocuklarına hem şiddet uyguladıkları hem de ihtiyaç duydukları beslenme, giyinme, eğitim, sevgi ve ilgi gibi temel gereksinimlerini yeterince karşılamadıkları için ihmal ettiklerini belirtmişlerdir. Buna paralel olarak katılımcıların çoğunluğu çocukların istismara ev ve okul ortamında maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye'de yapılan çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması kapsamında yaşları 7 ile 18 arasında değişen toplam 1886 çocukla görüşülmüş, katılımcılar istismarın daha

çok ev, okul ve mahalle ortamında gerçekleştiğini, istismar eden kişilerin de sırasıyla baba, öğretmen, anne, arkadaş ve komşu olduklarını ifade etmişlerdir (UNICEF, 2010). Dereobalı vd. (2013), araştırmalarında çocukların daha çok aileleri tarafından istismar edildiklerini tespit etmişlerdir. Okul ortamında öğrenciler arasında güç dengesizliğine dayanan eylemlerin varlığına dikkat çekerek akran zorbalığına vurgu yapmışlardır. Öğrencilerin birbirlerine sözel ve fiziksel şiddet içeren eylemlerde bulduklarını belirtmişlerdir. Kartal ve Bilgin (2009)'in yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin en fazla sözel zorbalığa uğradıklarını ifade ederken öğretmenlerin, öğrencilerin en fazla fiziksel zorbalığa uğradıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Katılımcılar çocukların genellikle aileleri tarafından çalıştırılarak da istismar edildiklerini ifade etmişlerdir. Çocuklar küçük yaşlarda çalıştırılarak hem eğitim hakları ellerinden alınmakta hem de ekonomik olarak sömürülmektedirler. Çocuk işçilerin işverenleri tarafından ucuz iş gücü olarak görülmesi, yasal düzenlemelerin eksikliği ve caydırıcı cezaların olmaması nedeniyle çocuk işçilerin sayısı gün geçtikçe artmakta ve çocuklar işverenleri tarafından kötü muameleye maruz kalmaktadırlar (Yüksel vd., 2015).

Katılımcılar çocuk istismarının daha çok alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde görüldüğü, hatta dayanın davranış kazandırmak için bir araç olarak kullanıldığını ifade etmişlerdir. Ayrıca küçük yaştaki çocukların, engelli çocukların, ailesinde saldırgan davranışı ya da madde kullanımı olan çocukların, kendini ifade edemeyen özgüveni düşük çocukların daha fazla istismara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Akyüz (2013), anne babanın eğitim düzeyinin düşük olmasının, çocuğun fiziksel veya zihinsel engele sahip olmasının çocuk istismarı için birer risk faktörü olduğunu belirtmiştir.

Öğretmenlerin ve İdarecilerin Çocuk İstismarına Müdahale Etme Noktasında Yeterliliklerine İlişkin Algıları

Çalışmada az sayıda eğitimcinin çocuğa yönelik şiddet, çocuk istismarı ve ihmali konularında eğitim aldıkları, bu eğitimi de lisans eğitimleri sırasında aldıklarını ancak aldıkları bu eğitimin yeterli olduğunu düşünmedikleri saptanmıştır. Katılımcıların çocuk istismarı ve belirtilerine ilişkin teorik bilgilere hakim oldukları, ancak çocuk istismarını tanılama ve müdahale etmede yetersiz kaldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca istismarın bildirilmesi konusunda da birtakım problemlerin yaşandığı görülmektedir. Özellikle cinsel istismar vakalarında olayın doğruluğu sorgulanmakta ve çocuğun yalan söyleme ihtimali üzerinde durularak olaya müdahale edilememektedir (Aksel ve Yılmaz İrmak, 2015). Yapılan çalışmalarda öğretmenlerin okul ortamında istismar vakaları ile sıklıkla karşılaştıkları, ancak gerek lisans eğitimi gerekse meslek yaşamı boyunca çocuk istismarı ile ilgili yeterli eğitimleri almadıkları için tanılama, müdahale etme ve bildirme noktasında yetersiz oldukları görülmektedir (Dereobalı vd., 2013). Goldman ve Padayachi (2005) yapmış oldukları çalışmada 122 okul psikolojik danışmanına, dört farklı cinsel istismar senaryosu üzerinden tanılama, bildirimde bulunma ile bildirimde bulunurken izleyecekleri yol üzerine sorular sormuşlar ve sonuç olarak okul psikolojik danışmanlarının yalnızca %10'undan daha azının, kendilerini cinsel istismar belirtilerini tanımada yeterli gördüklerini saptamışlardır.

Şiddet görmüş ya da istismara maruz kalmış bir çocukla karşılaştıklarında başvuracakları yerlere ilişkin yanıtları çeşitlilik göstermektedir. Yanıtları içerisinde aileye bildirme, aileyle işbirliği yapma vardır. Bu durumun en önemli nedenlerinden birinin yasal olarak ne yapılması gerektiğinin bilinmemesi olduğu düşünülmektedir. Walsh vd., (2012) çocuk cinsel istismarını bildiren öğretmenlerin bildirim kurallarına ilişkin daha fazla bilgiye sahip olduklarını belirtmektedirler. Aynı şekilde Tugay (2008) da öğretmenlerin istismar konusunda bilgi düzeyleri arttıkça bildirimde bulunma olasılıklarının arttığını belirtmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda öneriler şöyle sıralanabilir:

1. Eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarına çocuk istismarı, ihmal ve istismarın önlenmesi ile ilgili zorunlu dersler verilmelidir.
2. Başta rehber öğretmenler ve okul idarecileri olmak üzere tüm öğretmenlere yönelik çocuk istismarının önlenmesi ile ilgili hizmet içi eğitimler verilmelidir.
3. Çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili olarak aile eğitim programları düzenlenmelidir.
4. Çocukla ilgilenen tüm meslek gruplarına yönelik istismar vakalarında en uygun başvurulacak yerin öğrenilmesi amacıyla yasal bildirim zorunluluğu ve kanuni düzenlemeler hakkında bilgilendirme toplantıları yapılmalıdır.
5. Milli Eğitim Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı işbirliği ile aileleri ve öğretmenleri bilgilendirmek amacıyla eğitim programları geliştirilmeli, broşür, afiş, kitapçıklar bastırılmalı ve dağıtılmalıdır.

Kaynakça

- Aksel, Ş., & Yılmaz Irmak, T. (2015). Çocuk Cinsel İstismarı Konusunda Öğretmenlerin Bilgi ve Deneyimleri. *Ege Eğitim Dergisi* 16(2): 373-391. [doi:10.12984/eed.60194](https://doi.org/10.12984/eed.60194)
- Aktepe, E., & Atay, İ. M. (2017). Çocuk evlilikleri ve psikososyal sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 9(4), 410–420 <https://doi.org/10.18863/pgy.310791>
- Akyüz, E. (2013). *Çocuk hukuku. Çocukların hakları ve korunması*. (Genişletilmiş 3. baskı). Pegem Akademi.
- Atbaşı, Z. (2016). Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Çocuğu Olan Annelerin Cinsel İstismarı Önlemeye Yönelik Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*. 3(8), s. 32-43
- Berger, L. M. (2005). Income, family characteristics, and physical violence toward children. *Child Abuse & Neglect*, 29(2), 107–133. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.02.006>
- Clark, R. E., & Clark, J. F. (2007). *The Encyclopedia of Child Abuse*. Facts On File.
- Corby, B. (2006). *Child Abuse: Towards a Knowledge Base*. McGraw-Hill Education.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (3. Baskıdan Çeviri). (Çeviri editörleri: M. Bütün & S.B.Demir). Siyasal Yayın Dağıtım.
- Deb, S. (2018). *An empirical investigation into Child Abuse & Neglect in India: Burden, impact and protective measures*. Springer.
- Dereobalı, N., Çırak Karadağ, S., & Sönmez, S. (2013). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin çocuk istismarı, ihmali, şiddet ve eğitimcilerin rolü konusundaki görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, (14)1, 50-66.
- Diaz, A., Simantov, E., & Rickert, V. (2002). Effect of abuse on health: Results of a national survey. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 156, 811-817. doi: 10.1001/archpedi.156.8.811.
- Dube, S. R., Anda, R. F., Whitfield, C. L., Brown, D. W., Felitti, V. J., & Dong, M. (2005). Long-term consequences of childhood sexual abuse by gender of victim. *Am J Prev Med*. 28:430-438. doi: 10.1016/j.amepre.2005.01.015.
- Fang, X., Fry, D. A., Brown, D. S., Mercy, J. A., Dunne, M. P., Butchart, A. R., Corso, P. S., Maynzyuk, K., Dzhygyr, Y., Chen, Y., McCoy, A., & Swales, D. M. (2015). The burden of child maltreatment in the East Asia and Pacific region. *Child Abuse & Neglect*. 42: 146- 162. doi: 10.1016/j.chiabu.2015.02.012.
- Gershooof, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*, 128, 539-579. [doi:10.1037/0033-2909.128.4.539](https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.4.539)
- Goldman, J. D. G., & Padayachi, U. K. (2005). Child sexual abuse reporting behaviour by school counsellors and their need for further education. *Health Education Journal*, 64, 302-322. doi:10.1177/001789690506400403
- Hart, H., & Rubia, K. (2012). Neuroimaging of child abuse: a critical review. *Frontiers in Human Neuroscience*, 6(52), 1-24. [doi:10.3389/fnhum.2012.00052](https://doi.org/10.3389/fnhum.2012.00052)
- İbiloğlu, A. O., Atlı, A., Oto, R., & Özkan, M. (2017). Çocukluk Çağı Cinsel İstismar ve Ensest Olgularına Çok Yönlü Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 10(1):84-98 doi:10.18863/pgy.336520
- İnsan Hakları Derneği. (2008). *Çocuk ihmali ve istismarını önleme öğretmenler ve aileler için eğitim kılavuzu*. Berkay Ofset.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler ve öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa yönelik görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 7(3), 539-562.
- Lök, N., Başoğlu, C., & Öncel, S. (2016). Effects of Domestic Violence on Children and Significance of Psychosocial Support. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 8 (2). 156-161 [doi:10.18863/pgy.05252](https://doi.org/10.18863/pgy.05252)
- Lum, J. A., Powell, M., Timms, L., & Snow, P. (2015). A meta-analysis of cross sectional studies investigating language in maltreated children. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*. 58: 961–976. doi: 10.1044/2015_JSLHR-L-14-0056.
- Miller, A. B., Esposito-Smythers, C., Weismoore, J. T., & Renshaw, K. D. (2013). The relation between child maltreatment and adolescent suicidal behavior: A systematic review and critical examination of the literature. *Clin Child Fam Psychol Rev*. 16 (2): 146-172. doi: 10.1007/s10567-013-0131-5.
- O'Hagan, K. (2006). *Identifying Emotional and Psychological Abuse: A Guide for Childcare Professionals*. McGraw Hill Education.
- Ovayolu, N., Uçan, Ö., & Serindağ, S. (2007). Çocuklarda cinsel istismar ve etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(4), 13- 22.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (Üçüncü Baskıdan Çeviri, Çeviri Editörleri: M. Bütün, S.B. Demir). Pegem Akademi.
- Petersen, A. C., Joseph, J., Feit, M., & National Research Council. (2014). *Consequences of child abuse and neglect. In new directions in child abuse and neglect research*. National Academies Press.

- Plummer, C. A., & Njuguna, W. (2009). Cultural protective and risk factors: Professional perspectives about child sexual abuse in Kenya. *Child Abuse & Neglect*, 33(8), 524–532. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.02.005>
- Polat, O. (2017). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı–1: Tanımlar*. Seçkin Yayıncılık.
- Rohner, R. P. (2005). Glossary of significant concepts in parental acceptance rejection theory (PARTheory), [Çevrim-içi: <http://www.cspar.uconn.edu/Glossary.pdf>]
- Sullivan, P. M., & Knutson, J. F. (2000). Maltreatment and disabilities: A population-based epidemiological study. *Child Abuse & Neglect*, 24(10), 1257–1273. doi:10.1016/s0145-2134(00)00190-3
- Tricket, P., Negriff, S., Ji, Y., & Peckins, M. (2011). Child Maltreatment and Adolescent Development. *Journal of research on adolescence*. 21(1). 3-20. doi:10.1111/j.1532-7795.2010.00711.x
- Tugay, D. (2008). *Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri*. (Tez No.236838) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2016). *Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuklar, 2015*. [Children coming to or brought to the security unit, 2015]. (Rapor No: 21544). TÜİK. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21544>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). *Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuklar, 2017*. [Children coming to or brought to the security unit, 2017]. (Rapor No: 27609). TÜİK. <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27609>
- UNICEF. (2010). *Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması: Özet rapor* [Child abuse and domestic violence research in Turkey: Summary report.]. SHÇEK
- Walsh, K., Mathews, B., Rassafiani, M., Farrell, A., & Butler, D. (2012). Understanding teachers’ reporting of child sexual abuse: Measurement methods matter. *Children and Youth Services Review*, 34, 1937-1946.
- World Health Organization. (2006). *Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. WHO http://whqlibdoc.who.int/publications/2006/9241594365_eng.pdf
- World Health Organization. (2013). *European report on preventing child maltreatment*. WHO. https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/217018/European-Report-on-Preventing-Child-Maltreatment.pdf
- World Health Organization. (2016). *Child maltreatment*. WHO. <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/child-maltreatment>.
- World Health Organization. (2020). *Global status report on preventing violence against children 2020*. WHO. <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/violence-prevention/global-status-report-on-violence-against-children-2020>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Baskı) Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz İrmak, T. (2008). *Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler*. (Tez No.230905) [Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi-İzmir]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yüksel, M., Adıgüzel, O., & Yüksel, H. (2015). Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Politika Temelinde Dezavantajlı Bir Grup Olarak Çocuk İşçiler Realitesi. *Journal of Kastamonu University*, (6).